№ 95 Յունիսի 7 (19) 1880 Յունիսի 7 (19) № 95

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մեր կլուբները։—Ներքին տեսութիւն։ Նամակ Եկատերինոդարից։ Նամակ Սիմֆերոպոլից։ Նամակ Դերբենդից։ Նամակ Վերին-Ագուլիսից։ Նամակ խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ «С. Петерб. Вѣд.» լրագրը հայերի մասին։ Գօչէնի տեսութիւնը Սուլթանի հետ։ Աւստրօ-Ռնգարիա։ Արտաքին լուրեր։—«Մշակ»։ Հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։

ՄԵՐ ԿԼՈՒԲՆԵՐԸ

Այժմ Թիֆլիսում կան կլուբներ հասարակութեան ամեն դասակարգերի համար. Կրուժոկ ասված կլուբը աւելի ծառայող դասակարգի մարդիկների և նրանց ընտանիքների համար է, Հայոց ասված կլուբի անդամները մեր հասարակութեան միջին դասակարգի անձերից են բաղկացած, Անգլիական կլուբը բարձր դասակարգի ներկայացուցիչներով է պահպանվում, բացի սորանից կայ մեզանում Օֆիցերական կլուբ, Գերմանական կլուբ, Արհեստաւորների կլուբ և Գործակատարների կլուբ։

Սկզբից այդ բոլոր կլուբները այն նպատակով էին հիմնվում, գլխաւորապէս, որ կրթողական ներգործութիւն ունենան իրանց անդամների վրա, բացի զուարճութիւններից ունենան դասախօսութիւններ, թատրոնական ներկայացումներ, գրականական երեկոներ և այլն։

Բայց այդ դիտաւորութիւններից ոչ մինը չիրագործվեցաւ։

Բանը դրանով վերջացաւ, որ մեր հասարակութեան ամեն դասակարգը սահմանափակ կեանք է վարում, ամեն երեկոյ մարդիկ հաւաքվում են, միմեանց հետ անձնական գործերի վրա են խօսում, յետոյ նստում են թուղթ խաղալու։ Իսկ շաբաթը մի անգամ անդամները բերում են կլուբը իրանց կանանց ու աղջիկներին ու պարահանդէս են սարքում։ Պար գալուց յետոյ ուտում են և խմում են....

Ահա մեր կլուբների ամբողջ նպատակը։

Զարգացուցիչ, կրթողական ոչինչ չը կայ այդ կլուբների մէջ։ Մեր այդ հիմնարկութիւնները ամենատխուր ժամանակաւորութեան կենտրոններն են, այն ինչ նրանք կարող էին մեծ կրթողական ազդեցութիւն ունենալ մեր հասարակութեան վրա և նոյն իսկ այդ էր նրանց հիմնողների նպատակը։

Մեզանում միշտ այսպէս է. մի հիմնարկութիւն հաստատվում է մի յայտնի նպատակով, բայց հաստատվելուց յետոյ սկսում է ծառայել մի այլ բոլորովին հակառակ նպատակին։

Բաւական չէ, որ մեր կլուբները չը հասան իրանց սկզբնական նպատակին, բայց վնասեցին մեր կեանքի ուրիշ շատ կողմերի զարգացմանը։

Երբ կլուբները դեռ ևս բազմաթիւ չէին մեզանում, թիֆլիսեցիները ունէին սէր դէպի երաժշտութիւն, դէպի կոնցերտներ, դէպի գրական երեկոներ, դէպի տեղական լեզուներով թատրոնական ներկայացումներ։

Այժմ գալիս է Ռուսաստանից կամ արտասահմանից մի ամենաերևելի երաժիշտ կամ երգիչ, տալիս է կոնցերտ,— և դահլիճը գրեթէ դարդակ է լինում...Ա՛յլ է հասարակութիւնը։ Մարդիկ հարիւրներով նստած են կլուբների դահլիճներում և թուղթ են խաղում, իսկ կանայքը տանն են նստած, երևի նոյնպէս թուղթ են խաղում։

Դասախօսութիւն էլ կարդում, գուցէ ամենակարևոր խնդրի վրա, որի յայտնելը անհարկի է յետաձգել.... Դահլիճը գրեթէ դարդակ է լինում, որովհետև նոյն իսկ կլուբի հարևան սենեակներում, եթէ դասախօսութիւնը կլուբումն է լինում, մարդիկ հարիւրներով բազմած կանաչ սեղանների մօտ, թուղթ են խաղում։

Եւ յետոյ մենք ինքներս զարմանում ենք մեր հասարակութեան մէջ տիրող անտարբեր ոգու վրա, զարմանում ենք որ ոչինչ կենսական խնդիրներ չեն փնտրվում մեզանում, որ մեր հասարակութեան մէջ չէ նշմարվում մտաւոր և բարոյական առաջադիմութիւն։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԵԿԱՏԵՐԻՆՈԴԱՐԻՑ

Ապրիլի 7

Չը կայ որ և իցէ մի ազգ, որ հրէաներ չունենայ, բայց ցանկալով պիտի ասեմ, որ հայերիս մէջ մեծ մասը հրէաներն են կազմում. Հրէյ ասելով, կամենում եմ հասկացնել անկիրթ, փառասէր, եսամոլ և անխղճմտանք բնաւորութիւններ։

Մի կողմնակի հայեացք ձգելով մեզ հետ խառը բնակվող ազգութիւնների վրա, կը տեսնենք, որ մեզանից շատ փոքր թիւով, շատ անկիրթները, ինչպէս են հրէաները, մեզանից աւելի առաջ են գնում. վերցնենք Եկատերինոդարի մէջ բնակվող հայ և հրէայ ազգերը և բաղդատենք միմեանց հետ, առանց երկար քննութեան կը հասնենք այն եզրակացութեանը, որ հրէաները մեզանից շատ և շատ միաբան և ազգասէր են։ Եկատերինոդարում կան մօտ 50 տուն հրէաներ, և դուք չէք գտնի մի հրէայ, որ անգործ լինի, չէք կարող նկատել նոցանից մէկի աղքատութիւնը և ներդաւոեան մէջ ընկած լինելը։ Ինձ շատ անգամ պատահել է խօսել նոցա հետ, թէ ինչու չէ զարմանվում նոցա մէջ աղքատ, կամ միթէ բոլորն էլ աշխատում են և գործ ունեն։—Ոչ, պատասխանում են ինձ, ի հարկէ, կան և մեր մէջ աղքատներ, որոնց մուրալը մեզի և մեր ազգութեանը ամօթ համարելով, մենք ժողովում ենք մեր մէջ նոցա համար կենսական պիտոյքներ և չենք թողնում որ նրանք գնեն դուռ մուրալու։ Իսկ հայերի մէջ այդպէս չէ. ես ունեմ ապրելու միջոց, պրծաւ գնաց, իմ ինչ գործն է թէ իմ եղբայրակիցները, կամ նոյն իսկ դրացիս քաղցածութիւնից մեռնում են։ Վանի մէջ հայի տեղ ծառի արմատներ են կրծում, և մենք հաստատորեն բաւականանում ենք մեր ունեցած 100,000-էն երեք բուբլի բաժին հանել նրանց և դրանով օգնած ենք համարում։

Դիցուք թէ մի աղայի սիրտը ցաւեցրել է մի պարոն, և այդ պարոնին վիճակվում է Վանի սովալլուկների համար սարքագրութեան թերթ չըրջեցնել. յիշեալ աղան իր սրտի վրէժը հանած է համարում ոչինչ չը գրվելով, կամ մի շատ աննշան գումար։ Օրինակ, եթէ նա (աղան) ունի 70—80000 ռ. կարողութիւն, երկու յարկանի գեղեցիկ տուներ. վանաձաւան մանուլի կրպակ, գրվում է 2 կամ 3 բուբլի, ինչու. որովհետև թերթը չրջեցնում է նորա սիրտ սառեցնող պարոնը։ Ապար, սիրելիս, Վանի սովալանջները, քո հայրենիքի սրբավայրերը պահպանողներն ինչ մեղք ունեն, եթէ քո սիրտը ցաւեցրել են այս ինչ, կամ այն ինչ պարոնները։ Ընթերցող, ձեզ եմ թողնում այսպիսիներուն անուն տալը։

Դիցուք թէ մի հարուստ աղայի ընտրել են հասարակութեան միջից երեցփոխան, (թէկ նա լինէր մի չատ անկիրթ և անհասկացող մարդ) և նա վարելով այդ պաշտօնը 4—5 տարի, այդ ժամանակվայ ընթացքում նա ոչ թէ մի օրինաւոր գործ է կատարել կամ ծառայել է խղճմտանքով, այլ թողնելով եկեղեցին երեսի վրա, նորա 5 տարուայ արդիւնքը եղել է եկեղեցու կտուրից անձրև վազելու պատճառով, եկեղեցու պատերը փտեցնել (որովհետև փայտէնն է) և 2—300 բուբլիով նորոգելու տեղ, այժմ 2—3000 պէտք է խարջել։ Այդ անգործ և անպէտք աղային փոխում են, ընտրելով մի ուրիշին և աւելի գործունեայ մի պարոնի։ Ցիշեալ աղան իր սրտի մէջ հասարակութեան դէմ ոխ պահելով, եկեղեցի չէ գընում. *) և եթէ պատահի, որ և իցէ մի բարեգործական նպատակով դիմեն նորան, նա կը բաւականանցնէ զիմողներուն,—դուք գիտէք, ինչ որ կամենում էք այն արէք, ես գործ չունեմ դորա հետ։ Ինչ անուն տանք այսպիսիներին...

Եկատերինոդարից յոգուտ Վանի սովատանջների նուիրատուութեան ցուցակի մէջ, 2—3 բուբլիանոց կարգում մը, («Մշակ», 1880, № 39) կը գտնէք այնպիսի ֆամիլիաներով մարդիկ, որոնց ամենափոքրը 25—30 հազարի կարգուվիճակ տէր են, թէ ում համար է զոյս յետ ձգածը, խելք հասցնել դժուարին է, կան այնպիսի մարդիկ, որոնք ոչ թէ հարազատ, հապա հեռու ազգական էլ չունեն, բայց և այնպէս ամենաժլատ նոքա են։

Ի վերջոյ, աւելորդ չեմ համարում այստեղ յիշել նոցա, որոնք յանձն առան այդ ազգօգուտ գործը առաջ տանելու, բարեկրթն տէր Մինաս աւագ քահանային, որը ժողովրդից դրդված, «Մշակի» 19 համարը ձեռքն առած, չէր զլանում չրջեցնել տուն տուն, յորդոր կարդալով ամենքին. պ. պ. Բաղարզուբեանցին, Թամամեանցին, Քարաուլեանցին, Փոփոխեանցին, Շորյորեանցին, որոնք առնէն է ազգասիրաբար չարժվեցան և չրջեցին տուն տուն կանանց մէջէն էլ ժողովելու, և յոյս կայ, որ բացի 350 բուբլիէն, որը արդէն խմբագրութիւնդ ստացել է, այլ ևս 250 ռ. ուղարկելու։

Հարցաքննութեան օրերը մոտենում են, իսկ հարցաքննելու ոչինչ չը կայ, որովհետև ոչինչ չը գիտեն ազակիրները.... Հոգաբարձութեան խորին ուշադրութիւնը հրաւիրում ենք այս հարցի վրա, թէ արդեօք այս տարի ևս պիտի մնայ մեզ համար անպէտք ուսուցիչը։

Արմաւիրում մի երիտասարդ քահանայ, որը նոր պրիսցել է, իրեն տիրացուն սասարկ ծեծել է եկեղեցու մէջ, այնպէս որ տիրացուն անկողնի մէջ պառկած է մնում ի մահ, և յոյս էլ չը կայ առողջանալու, խեղճը ընտանիքի տէր է։ Թէև հոգևոր իշխանութեանը խնդիրք են տուել տիրացուի ազգականները, բայց մինչև այժմս, որ տնա չուռով 2 ամիս կը լինի, ոչինչ անօրէնութիւն չը կայ, և յոյս էլ չը կայ լինելու։ Բայց մի և նոյն ժամանակ վերոյիշեալ քահանան, գիշերը մինչև 2-ը տուն չէ գալիս, և ահա մէկ չարաթ է, որ ծայրը բոլորովին փակված է ...բայց դարձեալ օրինակատարութիւն անում է։

***

ՆԱՄԱԿ ՍԻՄՖԵՐՈՊՈԼԻՑ

18 մայիսի

Մեր մէջ հասարակութիւն չը կայ բառի լուն նշանակութեամբ այլ ամեն մարդ ապրում է միմիայն իր համար առանձնական կեանք վարելով. ոչ ընթերցարան, ոչ ընկերութիւններ և ոչ ժողովարաններ կան։ Ամեն մէկ մարդ իրան նահապետական ուսումով զարդացած համարելով, ամենևին հարկաւորութիւն չէ համարում հասարակական օգտաւէտ հիմնարկութիւններ հաստատելու, այլ բաւականանում է հին նահապետական ձևով նստած կեանք վարել երեք կողմից ծովով չրջապատած երկրի մէջ։ Շոգենաւներից և շոգեկառքերից առաւել սիրելին սրճանոցն է տեղոյս հայ վաճառականների համար, ուր առաւօտից ըսկսած մինչև երեկոյ յանախ այցելութեան են գընում նրան։ Այս սրճանոցը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ՝ մարդիկների թմբասանքի, զրպարտանքի, պարսաւանքի և այլ այսպիսի բաների տեղ։ Մէկին գովել, միւսին անարգել, երրորդին ծաղրել, մէկ ուրիշին էլ խաթել, լաւ բանը դէպի վատ՝ և վատ բանը դէպի լաւը մեկնել։ Ահա սոքա են այստեղի հասարակութեան զլխաւոր պարապմունքը և մանաւանդ վերջինը։ Օրինակի համար անցեալ տարի այստեղի հասարակութեան մէջ այնպիսի ամուսիններ եղան եկեղեցական և զպրոցական գործերի համար, որ նոցա նմանը մէկ այլ տեղ պատահած չէր։ Եւ ինչ էլ կարծում, ինչպէս վերջացաւ բանը, ամուսիների պատճառ եղող քահանային և երեսփոխանին աւելի սիրեցին և նոցա աւելի գործելու ասպարէզ բացին։ Եւ ահա այսպէս վատը լաւի տեղ ընդունվեցաւ հասարակութեան կողմից։ Առ-

*) Եկատերինոդարում հայերը, սորանից 12 տարի առաջ, ունէին մի փոքրիկ փայտաշէն եկեղեցի, իսկ այժմ նորը ունեն, հին եկեղեցու սեղանի տեղ մի արձան են կանգնեցրել, կայսր Ալէքսանդր II-ի պատանութեան յիշատակ, ապրիլի 4-ին և ամենայն տարի սովորութիւն ունեն, եկեղեցական հանդիսով, հոգևորական դասով և ժողովրդով դոց բազմութեամբ գնալ այնտեղ թափոր անելու։